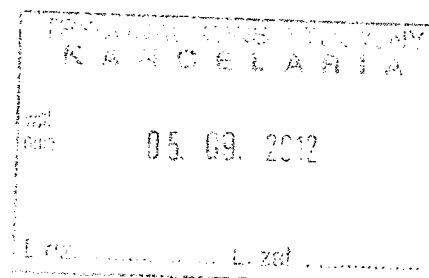

RZECZPOSPOLITA POLSKA
PROKURATOR GENERALNY

PG VIII TK 67/12
SK 33/12

Warszawa, dnia 5 września 2012 r.

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku ze skargą konstytucyjną M S , wnioskującej o stwierdzenie „niezgodności art. 426 § 1 i 2 ustawy z dnia 06/06/1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.) z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1, w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w zakresie, w jakim nie daje podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy”

- na podstawie art. 33 w związku z art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) -

przedstawiam następujące stanowisko:

przepisy art. 426 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.), w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją dokonaną przez ustawę z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246), w zakresie, w jakim nie dają podstaw do zaskarżenia

postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, są niezgodne z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

UZASADNIENIE

Adwokat M. S. wystąpiła do Trybunału Konstytucyjnego ze skargą konstytucyjną, przytoczoną na wstępie niniejszego stanowiska.

Powyższa skarga konstytucyjna została wniesiona na tle następującego stanu faktycznego i prawnego.

E. D. złożyła w dniu grudnia 2009 r. w Prokuraturze Rejonowej W zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia na jej szkodę przestępstwa. W sprawie tej odmówiono wszczęcia dochodzenia postanowieniem z dnia stycznia 2010 r., na które pokrzywdzona złożyła zażalenie.

Pełnomocnikiem z urzędu E. D. została wyznaczona adwokat M. S., na podstawie zarządzenia Sądu Rejonowego dla W z dnia marca 2010 r. (sygn. akt). Zażalenie pokrzywdzonej rozpoznawał - jako sąd odwoławczy - Sąd Rejonowy dla W. Postanowieniem z dnia marca 2010 r. sąd odwoławczy nie uwzględnił zażalenia i przyznał pełnomocnikowi z urzędu kwotę złotych powiększonych o podatek VAT z tytułu pomocy prawnej udzielonej E. D. z urzędu. Adwokat M. S. złożyła zażalenie na postanowienie w przedmiocie kosztów. Sąd Okręgowy w W, postanowieniem z dnia maja 2010 r., sygn., zażalenie pozostawił bez rozpoznania, uznając je za niedopuszczalne z mocy ustawy. W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Okręgowy w W stwierdził: „Sąd Rejonowy dla W w myśl art. 465 § 2 kpk orzekał jako Sąd Odwoławczy, przy czym zgodnie z art.

426 § 1 i 2 kpk od orzeczeń Sądu Odwoławczego nie przysługuje środek zaskarżenia za wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustawie, do których nie należy rozstrzygnięcie w przedmiocie wynagrodzenia za świadczoną pomoc prawną udzieloną z urzędu”.

Adwokat M. S. złożyła zażalenie na to postanowienie. Równorzędny skład odwoławczy Sądu Okręgowego w W, postanowieniem z dnia lipca 2010 r., sygn., zaskarżone postanowienie utrzymał w mocy.

W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Odwoławczy stwierdził, iż „[b]ezspornym jest, że stanowiące przedmiot kwestionowanej decyzji Sądu Okręgowego zażalenie pełnomocnika pokrzywdzonej, złożone zostało na postanowienie w przedmiocie wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną z urzędu, wydane przez Sąd Rejonowy dla W w postępowaniu odwoławczym, zainicjowanym zażaleniem pokrzywdzonej na postanowienie prokuratora odmawiające wszczęcia postępowania przygotowawczego.

Tymczasem zażalenie wniesione na rozstrzygnięcie o wynagrodzeniu za pomoc prawną udzieloną z urzędu w postępowaniu odwoławczym, zawarte w orzeczeniu sądu odwoławczego, stanowi środek odwoławczy <niedopuszczalny z mocy ustawy> w rozumieniu art. 429 § 1 kpk i jako taki nie podlega rozpoznaniu przez żaden sąd”.

W ocenie Skarżącej, ostateczne orzeczenie Sądu Okręgowego w W z dnia lipca 2010 r. narusza jej prawa i wolności o charakterze konstytucyjnym, to jest: prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji) w związku z konstytucyjną regulacją stanowiącą, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne (art. 176 ust. 1 Konstytucji), prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji) oraz

prawo do równego traktowania przez władze publiczne (art. 32 ust. 1 Konstytucji).

W uzasadnieniu skargi adwokat M. S. stwierdziła, że postępowanie w zakresie kosztów procesu jest postępowaniem akcesoryjnym w stosunku do postępowania głównego i powinno podlegać weryfikacji w ramach kontroli instancyjnej oraz przypomniała, że „[a]nalogiczna sytuacja miała miejsce w procedurze cywilnej i została rozstrzygnięta przez Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniach z dnia 27/03/2007 r. (sygn. akt. SK 3/05) oraz z dnia 09/02/2010 r. (sygn. akt SK 10/09)” i wskazała, że „[o]becnie w postępowaniu cywilnym istnieje możliwość zaskarżania orzeczeń o kosztach, o których orzekł po raz pierwszy sąd odwoławczy. W niniejszej skardze konstytucyjnej skarżąca podnosi, iż tożsame rozwiązanie winno zostać wprowadzone do procedury karnej” (uzasadnienie skargi, s. 5).

Istota zarzutu podnoszonego w skardze sprowadza się, w ocenie adwokat M. S., do stwierdzenia, iż „pomimo że w głównej sprawie Sąd Rejonowy orzekł materialnie jako druga instancja, to w zakresie dotyczącym kosztów, sąd ten orzekł po raz pierwszy. Z powyższego powodu skarżącej winno przysługiwać prawo do odwołania się od postanowienia co do kosztów oraz prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd” (uzasadnienie skargi, s. 6).

Naruszenia przez zaskarżoną regulację zasady równości, wyrażonej w art. 32 Konstytucji, Skarżąca upatruje z kolei w tym, że „osoby, co do których orzeczenie o kosztach zapada po raz pierwszy w drugiej instancji są obecnie pozbawione możliwości jego zaskarżenia. Stawia je to w gorszej sytuacji niż osoby, co do których orzeczenie o kosztach zapada po raz pierwszy w pierwszej instancji”(tamże).

Zarządzeniem sędziego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 lipca 2011 r., Skarżąca została zobowiązana do dokładnego określenia sposobu

naruszenia Jej konstytucyjnych praw i wolności, wyrażonych w art. 78 w związku z art. 176 ust. 1, art. 78 w związku z art. 45 ust. 1 oraz art. 78 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez zaskarżony przepis art. 426 § 1 i 2 k.p.k., w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją dokonaną przez ustawę z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246) [dalej: ustawa nowelizująca].

W wykonaniu tego zarządzenia, Skarżąca, w piśmie z dnia 3 sierpnia 2011 r. wskazała, że stan prawny obowiązujący na podstawie art. 426 § 1 i 2 k.p.k., w brzmieniu tych przepisów przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, naruszył Jej prawa wyrażone w:

„1. art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w ten sposób, że uniemożliwił skorzystanie przez skarżącą z konstytucyjnego prawa do dostępu do sądu drugiej instancji poprzez zaskarżenie orzeczenia wydanego po raz pierwszy w danym procesie przez sąd formalnie (ustrojowo) odwoławczy, przy obowiązującej zasadzie co najmniej dwuinstancyjnego postępowania sądowego;

2. art. 78 w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w ten sposób, że uniemożliwił skorzystanie przez skarżącą z prawa do uruchomienia rzeczywistej kontroli rozstrzygnięcia zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, co ma na celu zapobieganie pomyłkom i arbitralności w pierwszej instancji oraz może podawać w wątpliwość niezależność, bezstronność i niezawisłość sądu;

3. art. 78 w zw. z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w ten sposób, że konsekwencją obowiązywania zaskarżonego uregulowania jest naruszenie zasady równości, bowiem przepis zróżnicował pozycję skarżącej w zależności od tego, czy koszty zostały zasądzone po raz pierwszy przed sądem pierwszej, czy drugiej instancji, co powoduje, że skarżąca znalazła się w gorszej sytuacji, ponieważ postępowanie nie skończyło się prawomocnie w pierwszej

instancji, przez co został naruszony zakaz dyskryminacji w dostępie do sądu drugoinstancyjnego” (pismo Skarżącej z dnia 3 sierpnia 2011 r.).

W postępowaniu w sprawie skargi konstytucyjnej adwokat M. S. udział zgłosił Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej: Rzecznik lub RPO), który, pismem z dnia 16 lipca 2012 r., przedstawił stanowisko, że: „Art. 426 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją dokonaną przez ustawę z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246) - w zakresie w jakim nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy - jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.”.

Rzecznik zauważył, iż wejście w życie ustawy nowelizującej nie zmieniło rozwiązania kwestionowanego w skardze konstytucyjnej M. S., albowiem w obecnym stanie prawnym, od orzeczeń sądu odwoławczego dotyczących kosztów postępowania, jeżeli sąd ten orzekał o kosztach po raz pierwszy, nadal nie przysługuje środek odwoławczy.

Zdaniem RPO, Skarżąca, powołując się na wzorce kontroli wynikające z art. 45 ust. 1 i z art. 32 Konstytucji w związku z wzorcami wynikającymi z art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji, wskazuje na naruszenie zasady równości w dostępie do sądu drugiej instancji. W związku z tym Rzecznik podkreślił, że obowiązywanie zasady dwuinstancyjnego postępowania dotyczy również kwestii rozstrzyganych incydentalnie, obok głównego nurtu postępowania karnego, a do tego rodzaju kwestii należą koszty procesu.

Przedmiotem zaskarżenia w niniejszej sprawie są przepisy art. 426 § 1 i 2 k.p.k., w brzmieniu obowiązującym przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej.

Do dnia 21 marca 2011 r. (dzień poprzedzający datę wejścia w życie ustawy nowelizującej) powołane przepisy brzmiały:

„§ 1. Od orzeczeń wydanych przez sąd odwoławczy na skutek odwołania nie przysługuje środek odwoławczy.

§ 2. Od innych orzeczeń sądu odwoławczego oraz od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej.”.

Trzeba dodać, że do dnia 21 marca 2011 r. przepis art. 426 k.p.k. dodatkowo zawierał § 3 w brzmieniu:

„Od wydanych w toku postępowania odwoławczego postanowień o przeprowadzeniu obserwacji w zakładzie leczniczym, o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz nałożeniu kary porządkowej przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego.”.

Od dnia 22 marca 2011. (data wejścia w życie ustawy nowelizującej) art. 426 k.p.k. brzmi:

Art. 426 § 1. **Od orzeczeń sądu odwoławczego** (podkr. wł.) oraz od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 2. **Od postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia** (podkr. wł.), a także od wydanego w toku postępowania odwoławczego postanowienia o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu środka zapobiegawczego lub nałożeniu kary porządkowej przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego.”.

Rację należy przyznać Rzecznikowi Praw Obywatelskich, że zarówno w poprzednim, jak i obowiązującym stanie prawnym, Kodeks postępowania karnego nie przewiduje możliwości zaskarżenia rozstrzygnięcia o kosztach sądowych, zapadłego po raz pierwszy przed sądem odwoławczym.

W piśmiennictwie, jeszcze na gruncie art. 426 k.p.k., w brzmieniu tego przepisu obowiązującym przed dniem 22 marca 2011 r., podnoszono, że „[a]rt.

426 (k.p.k. - przyp. wł.) związany jest ściśle z przyjętą w polskiej procedurze karnej zasadą dwuinstancyjności. Jego odpowiednik w d.k.p.k. z 1969 r., art. 375, nie przewidywał żadnych wyjątków od zasady, zgodnie z którą od orzeczeń sądu odwoławczego nie przysługuje zwykły środek odwoławczy. Obecnie odmiennie potraktowane zostały te orzeczenia wydane przez sąd odwoławczy, które zapadły na skutek odwołania, a odmiennie inne orzeczenia sądu odwoławczego, tzn. wydane co prawda przez sąd odwoławczy, ale nie w rezultacie rozpoznania środka odwoławczego, lecz w toku postępowania odwoławczego. O ile od orzeczeń zapadłych po rozpoznaniu środka odwoławczego przysługują - na odrębnych zasadach - jedynie nadzwyczajne środki zaskarżenia, o tyle inne orzeczenia sądu odwoławczego, tj. zapadające w toku postępowania na forum sądu II instancji, są zaskarżalne w toku zwykłego środka odwoławczego (zażalenia), jeśli ustawa tak stanowi. Jednakże i w odniesieniu do tego drugiego rodzaju orzeczeń sądu odwoławczego niezaskarżalność stanowi zasadę, zaskarżalność zaś - ustawowe wyjątki” (komentarz S. Zabłockiego do art. 426 k.p.k. [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom III, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2004, s. 26; *vide* też - komentarz J. Grajewskiego do art. 426 k.p.k. [w:] J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom II, Wydawnictwo a Wolters Kluwer business, Warszawa 2010, s. 37).

Jednocześnie w piśmiennictwie oraz w orzecznictwie sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego ugruntował się pogląd, że „[p]rzewidziana w art. 626 § 3 k.p.k. zaskarżalność orzeczenia w przedmiocie kosztów nie wchodzi w grę w odniesieniu do orzeczeń sądu odwoławczego (art. 426 § 1 i 2 k.p.k.). Od postanowienia sądu odwoławczego w przedmiocie kosztów stronom nie przysługuje kasacja” (komentarz S. Zabłockiego do art. 426 k.p.k. [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S.

Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom III, op. cit., s. 31; *vide* też - postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 grudnia 2004 r., sygn. III KZ 34/04, LEX nr 141370 i z dnia 25 maja 2010 r., sygn. III KZ 38/10, LEX nr 589821 oraz postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 27 października 1998 r., sygn. II AKz 116/98, LEX nr 36552 i postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 grudnia 1998 r., sygn. II AKz 290/98, LEX nr 36622).

W piśmiennictwie oraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego podnoszono również, że przewidziane w art. 426 k.p.k. ograniczenie zaskarżalności **nie może budzić żadnych wątpliwości** w aspekcie zgodności z Konstytucją. Pogląd ten uzasadniano tym, iż skoro w art. 78 zdanie drugie Konstytucji jest powiedziane, że ustawa może określać wyjątki od zasady dwuinstancyjności, to takim właśnie ustawowym wyjątkiem, przewidzianym jako *lex specialis* jest art. 426 § 2 k.p.k. (*vide* - komentarz S. Zabłockiego do art. 426 k.p.k. [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom III, op. cit., s. 29-30 i komentarz J. Grajewskiego do art. 426 k.p.k. [w:] J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Tom II, op. cit., s. 37 oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 grudnia 2000 r., sygn. II KZ 146/00, LEX nr 46972 i z dnia 3 października 2005 r., sygn. III SO 19/05, LEX nr 166160).

Rozwinięcie prokonstytucyjnej interpretacji zawartego w art. 426 k.p.k. ograniczenia zaskarżalności orzeczeń sądowych zawiera glosa D. Drajewicza do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2010 r., w sprawie sygn. III KZ 38/10 (LEX/el. 2011).

W glosie tej D. Drajewicz wskazuje, że „[p]rzy rozstrzygnięciu, które z wydanych decyzji w procesie karnym powinny podlegać zaskarżeniu z mocy art. 78 Konstytucji, istotne znaczenie ma określenie <sprawa> zamieszczone w art. 45 ust. 1 Konstytucji. Semantycznie termin <sprawa> oznacza okoliczności,

które stanowią wyodrębniony przedmiot czyjegoś zainteresowania. W procesie karnym w postępowaniu sądowym <sprawę karną> zawiązuje wniesienie aktu oskarżenia, którego treść ustala jej przedmiot i zakres rozpoznania. Kwestia odpowiedzialności karnej stanowi główny przedmiot procesu karnego i czynności procesowe wokół niej dokonywane stanowią <sprawę>. Wydane w tym przedmiocie orzeczenie przybierające postać wyroku podlega zaskarżeniu apelacją, czyniąc zadość standardowi ustalonemu w art. 78 Konstytucji.

Konsekwencją zasady wyrażonej w art. 78 Konstytucji jest przepis art. 176 ust. 1 Konstytucji, w sposób generalny wprowadzający zasadę co najmniej dwuinstancyjności postępowania sądowego. Wymienione w art. 176 ust. 1 Konstytucji <postępowanie sądowe> to postępowanie w jego głównym nurcie, które ma zakończyć się wydaniem orzeczenia co do istoty sprawy. Strona ma zatem prawo do zaskarżania wydanych w pierwszej instancji wyroków (bądź innych orzeczeń rozstrzygających sprawę co do istoty) oraz postanowień kończących postępowanie. Do tej kategorii nie należy orzeczenie o kosztach.

Postanowienie w przedmiocie kosztów wydane w postępowaniu odwoławczym nie ma samodzielnego bytu. Nie dotyczy istoty sprawy. Jest jedynie elementem postępowania związanego ze złożonym aktem oskarżenia. Jako decyzja rozstrzygająca kwestię incydentalną nasuwającą się w toku postępowania w sprawie pozostaje poza zakresem przedmiotowym art. 78 Konstytucji. Zatem, skoro jest to postępowanie incydentalne, nie stosuje się do niego przepisów Konstytucji przyznających stronie prawo do zaskarżania orzeczeń (art. 78) oraz przewidujących dwuinstancyjność postępowania (art. 176 ust. 1)” [op. cit.].

Wypowiadanych w piśmiennictwie oraz orzecznictwie Sądu Najwyższego poglądów, że ograniczenie zaskarżalności orzeczeń sądowych **nie może budzić żadnych wątpliwości** w aspekcie zgodności z Konstytucją, **nie można zaakceptować** z przyczyn określonych w orzecznictwie sądu konstytucyjnego.

Trybunał Konstytucyjny, w sprawie o sygn. akt SK 10/09, do której odwoływała się zarówno Skarżąca, jak i Rzecznik Praw Obywatelskich, przeprowadził bowiem kontrolę przepisu rodzącego identyczne skutki jak przepis art. 426 § 1 i 2 k.p.k. tyle, że na gruncie postępowania cywilnego (art. 394¹ § 2 k.p.c.), i w zakresie, w którym przepis ten nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, orzekł o jego niekonstytucyjności.

Trzeba wyjaśnić, że w sprawie SK 10/09 skargą konstytucyjną objęto przepis (art. 394¹ § 2 k.p.c.), który ma zastosowanie między innymi w sytuacji, w której sąd drugiej instancji orzeka o kosztach postępowania, zaś istotą problemu konstytucyjnego w tej sprawie było - wynikające z tego przepisu - wyłączenie możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie co do kosztów procesu zapadłe po raz pierwszy przed sądem formalnie (ustrojowo) drugiej instancji.

Istotne w sprawie SK 10/09 jest również i to, że skarżąca, podobnie jak Skarżąca w przedmiotowej sprawie - adwokat M. S , jako wzorce konstytucyjnej kontroli wskazała: prawo do zaskarżania orzeczeń sądowych (art. 78 Konstytucji) oraz pozostającą w związku z tym prawem zasadę dwuinstancyjnego postępowania (art. 176 ust. 1 Konstytucji) w związku z prawem do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) w związku z zasadą równości wobec prawa i zakazem dyskryminacji (art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji).

W sprawie SK 10/09 merytoryczną ocenę zgodności zaskarżonego przepisu ze wskazanymi wzorcami kontroli, Trybunał Konstytucyjny poprzedził ustaleniem charakteru prawnego orzeczenia o kosztach procesu zapadającego w drugiej instancji.

W tej części uzasadnienia wyroku z dnia 9 lutego 2010 r., Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że *„[r]ozstrzygnięcie w sprawie kosztów procesu ma charakter akcesoryjny w stosunku do rozstrzygnięcia głównego nurtu postępowania. Rozstrzygnięcie o ostatecznym rozdziale kosztów procesu oparte*

jest na zasadzie unifikacji i koncentracji. Zgodnie z art. 108 § 1 k.p.c. rozstrzygnięcie o kosztach następuje w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, przy czym tym rozstrzygnięciem obejmuje się wszystkie poniesione w sprawie koszty (...).

Z art. 108 § 2 k.p.c. wynika, że sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 i 4 k.p.c.), pozostawia mu także rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Sąd drugiej instancji rozstrzyga o kosztach procesu wtedy tylko, gdy oddala apelację lub w razie jej uwzględnienia, lub gdy zmienia zaskarżony wyrok (...).

W sprawie kosztów postępowania sąd rozstrzyga postanowieniem zamieszczanym w sentencji orzeczenia dotyczącego głównego przedmiotu postępowania (...).

W świetle powyższego podkreślenia wymaga, że kolejne postanowienia o kosztach zawarte w orzeczeniach kończących sprawę w danej instancji w następnych stadiach orzekania dotyczą zatem innego zakresu i wymiaru tych kosztów” (OTK ZU seria A nr 2/2010, poz. 10, s. 132).

Następnie Trybunał Konstytucyjny podniósł, że „wielokrotnie już wypowiedał się w kwestii znaczenia prawa do sądu jako jednej z najważniejszych gwarancji praw człowieka i praworządności oraz jednego z fundamentów państwa prawnego. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego prawo do sądu obejmuje w szczególności: prawo dostępu do sądu, tj. prawo do uruchomienia postępowania przed sądem, prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, prawo do wyroku sądowego, tj. prawo uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd w rozsądnym terminie. Wypowiadając się w kwestii znaczenia prawa do sądu w aspekcie prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, Trybunał Konstytucyjny

przypominał, że na zasadę sprawiedliwości proceduralnej składają się w szczególności następujące wymagania: 1) możliwości bycia wysłuchanym, 2) ujawniania w sposób czytelny motywów rozstrzygnięcia, co ma zapobiegać jego dowolności i arbitralności oraz 3) zapewnienia uczestnikowi postępowania przewidywalności jego przebiegu (...).

Zarówno z ujęcia *petitum skargi*, w którym zasada prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) została wskazana w związku z art. 78 Konstytucji oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji, jak i z uzasadnienia skargi jednoznacznie wynika, że skarżąca powołuje wzorce kontroli wynikające z art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji w związku z wzorcami wynikającymi z art. 78 Konstytucji oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji. W badanej sprawie chodzi zatem o naruszenie zasady równości oraz zakazu dyskryminacji w dostępie do sądu drugoinstancyjnego (zwraca uwagę, że do identycznego wniosku doszedł Rzecznik Praw Obywatelskich w sprawie skargi konstytucyjnej adwokat M. S - przyp. wł.)

Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego zakłada w szczególności: dostęp do sądu drugiej instancji, a co za tym idzie - przyznanie stronom odpowiednich środków zaskarżenia, które uruchamiają rzeczywistą kontrolę rozstrzygnięć wydanych przez sąd pierwszej instancji; powierzenie rozpoznania sprawy w drugiej instancji - co do zasady - sądowi wyższego szczebla, a w konsekwencji nadanie środkowi zaskarżenia charakteru dewolutywnego; odpowiednie ukształtowanie procedury przed sądem drugiej instancji, tak aby sąd ten mógł wszechstronnie zbadać rozpoznawaną sprawę i wydać rozstrzygnięcie merytoryczne (...).

Dwuinstancyjność postępowania sądowego ma na celu zapewnienie zapobiegania pomyłkom i arbitralności w pierwszej instancji (...).

Podkreślenia wymaga, że zakres przedmiotowy prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego wyznacza konstytucyjne pojęcie sprawy. Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności ma zastosowanie w takim

tylko wypadku, gdy sąd pierwszej instancji rozpatruje sprawę w rozumieniu Konstytucji.

*Obowiązywanie zasady dwuinstancyjnego postępowania nie ogranicza się wyłącznie do głównego nurtu postępowania sądowego. **Obejmuje także kwestie rozstrzygane incydentalnie, wpadkowo, jeżeli dotyczą praw lub obowiązków danego podmiotu** (podkr. wł.) [...]*

Zasada dwuinstancyjności nie wymaga, aby w każdej kwestii incydentalnej, wypadkowej, niemającej charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, przysługiwał środek zaskarżenia. Konieczność ustanowienia takich środków w niektórych kwestiach wypadkowych, niemających charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, może natomiast wynikać z ogólnego wymogu ukształtowania procedury sądowej zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej (...).

Prawo dostępu do sądu drugiej instancji oznacza efektywne prawo do uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji. Ustawodawca ma nie tylko obowiązek stworzyć odpowiedni środek zaskarżenia, lecz także uregulować go w taki sposób, aby zainteresowany mógł rzeczywiście uruchomić kontrolę instancyjną. Prawo strony do rozpatrzenia sprawy przez sąd drugiej instancji może być naruszone zarówno bezpośrednio przez wyłączenie możliwości wniesienia apelacji, jak i pośrednio przez ustanowienie takich formalnych warunków wniesienia apelacji, które czynność tę czyniłyby nadmiernie utrudnioną. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego utrudnienie jest nadmierne, jeżeli spełnienie wymogów formalnych jest bardzo trudne dla strony, a potrzeba ustanowienia tych wymogów nie jest uzasadniona ważnym interesem strony przeciwnej (...). Prawo do uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji wyklucza także ustanawianie nadmiernych finansowych ograniczeń wnoszenia środków zaskarżenia i możliwość dyskrecjonalnego odrzucania tych środków przez sąd, który je rozpoznaje.

Ustalając znaczenie zasady dwuinstancyjności postępowania, Trybunał Konstytucyjny zwracał także uwagę na konieczność zapewnienia sprawności procedury sądowej. <Granice prawa do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej wyznacza skończona liczba instancji oceniających zgodność z prawem działań organów władzy publicznej. W pewnym momencie musi zapaść rozstrzygnięcie, które nie podlega kontroli innych organów i z którym wiąże się domniemanie zgodności z prawem, niepodlegające obaleniu w dalszym postępowaniu. Wątpliwości mogą natomiast dotyczyć liczby i rodzaju instancji, w których dana sprawa jest rozstrzygana, albo - inaczej mówiąc - etapu procedury, po którym ustawodawca wyłącza możliwość kwestionowania domniemania zgodności orzeczenia sądowego z prawem. Mnożenie instancji i środków prawnych nie jest najskuteczniejszym sposobem zapewniającym przestrzeganie prawa przez organy władzy publicznej> (wyrok TK z 1 kwietnia 2008 r., sygn. SK 77/06, OTK ZU nr 3/A/2008, poz. 39 [...]).

Wskazane powyżej wzorce kontroli skarżąca powołała w związku z zasadą równości wobec prawa i zakazem dyskryminacji (art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji). Art. 32 Konstytucji wielokrotnie był przedmiotem rozważań Trybunału Konstytucyjnego. W badanej sprawie nie ma potrzeby ponownej, szczegółowej analizy jego treści” (op. cit., s. 133-134).

W części uzasadnienia wyroku w sprawie SK 10/09, zawierającego ocenę zgodności zaskarżonego przepisu ze wskazanymi wzorcami kontroli, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że „[s]karżąca zarzuca art. 394¹ § 2 k.p.c. niezgodność z art. 78 Konstytucji w związku z art. 176 ust. 1, w związku z art. 45 ust. 1 i w związku z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia w sprawie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Istota zarzutu sprowadza się do twierdzenia, że pomimo iż w jej sprawie sąd apelacyjny orzekł merytorycznie w sprawie jako sąd drugiej instancji, to jednak materialnie, w

zakresie kosztów postępowania związanych z postępowaniem drugoinstancyjnym, sąd ten orzekł po raz pierwszy.

W związku z tak ujętym zarzutem rozważenia wymaga rozumienie pojęcia <orzeczenie wydane w pierwszej instancji>. Pojawienie się po raz pierwszy pewnych zagadnień wpadkowych przed sądem drugiej instancji nasuwa bowiem wątpliwość co do tego, czy powinny one również podlegać zaskarżeniu.

W wyrokach: z 1 lutego 2005 r., sygn. SK 62/03 i z 11 marca 2003 r., sygn. SK 8/02 (OTK ZU nr 3/A/2003, poz. 20), dotyczących odpowiednio postanowienia o odrzuceniu apelacji oraz orzeczenia sądu opartego na własnych ustaleniach faktycznych, odmiennych od ustaleń sądu niższej instancji, Trybunał Konstytucyjny przyjął, że o kwalifikacji postępowania jako pierwszej lub drugiej instancji nie może rozstrzygać jedynie fakt, iż sąd w pewnym zakresie dokonuje nowych ustaleń lub rozpoznaje daną kwestię <po raz pierwszy> (...). Wskazane powyżej orzeczenia opierają się na założeniu, że sądem pierwszej instancji jest ten sąd, przed którym rozpoczyna się postępowanie sądowe, w wyniku którego organ ten ma wydać rozstrzygnięcie dotyczące sporu istniejącego między stronami (...).

W (...) wyroku z 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05 (OTK ZU seria A nr 3/2007, poz. 32 - przyp. wł.), Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 393¹⁸ § 2 k.p.c., w brzmieniu obowiązującym do czasu jego uchylecia przez art. 1 pkt 11 ustawy zmieniającej z 22 grudnia 2004 r. w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia o kosztach procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Trybunał Konstytucyjny uznał wówczas, że rozstrzygnięcie o kosztach postępowania powinno podlegać weryfikacji niezależnie od kontroli samego wyroku w jego warstwie merytorycznej. We wskazanym wyroku Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że postępowanie w zakresie kosztów procesu jest postępowaniem akcesoryjnym w stosunku do postępowania głównego,

rozstrzygnięcie o kosztach procesu następuje dopiero w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, stwierdził też, że w zakresie orzekania o kosztach procesu za sąd pierwszej instancji należy uznać ten sąd, który orzekł o zwrocie kosztów w danym zakresie po raz pierwszy.

W badanej sprawie zachowuje aktualność argumentacja, którą Trybunał posłużył się we wskazanym powyżej wyroku z 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05, stwierdzając, że: <Art. 393¹⁸ § 2 k.p.c., ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.), w brzmieniu obowiązującym do czasu jego uchylecia przez art. 1 pkt 11 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98), w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej>.

W zakresie orzekania o kosztach procesu za sąd pierwszej instancji należy uznać ten sąd, który orzekł o zwrocie kosztów w danym zakresie po raz pierwszy. W niniejszej sprawie sąd apelacyjny, formalnie sąd drugiej instancji, o kosztach procesu za obydwie instancje orzekał po raz pierwszy.

Ze wskazanych przez skarżącą wzorców kontroli wyniku wymagania, aby takie rozstrzygnięcie o kosztach postępowania podlegało weryfikacji. Akcesoryjne orzeczenie zapadające w sprawie kosztów postępowania, w zakresie, w którym jest pierwszym orzeczeniem w sprawie tychże kosztów, podlega kontroli instancyjnej jako orzeczenie sądowe objęte dyspozycją art. 176 ust. 1 Konstytucji, w myśl której postępowanie sądowe <jest co najmniej dwuinstancyjne>. Trybunał Konstytucyjny zwracał już w swoim orzecznictwie uwagę, że literalne ujęcie dyspozycji art. 176 ust. 1 Konstytucji ma postać dyrektywy generalnej i dotyczy ogółu (całej klasy) postępowań sądowych, bez konstytucyjnego rozróżnienia, czy odnoszą się do rozstrzygnięcia o meritem

sprawy sądowej, czy też dotyczą rozstrzygania (orzekania) o kosztach postępowania (podkr. wł.) [...].

W odróżnieniu od bardziej ogólnego art. 78 Konstytucji, który odnosi się do różnego typu postępowań przed organami władzy publicznej, unormowanie art. 176 ust. 1 Konstytucji nie zawiera zwrotu <wyjątki od tej zasady określa ustawa>. Z zakresu gwarancji wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji nie zostało wyłączone orzekanie o kosztach postępowania (podkr. wł.)” [op. cit., s. 134-135].

W konkluzji wywodów przedstawionych w uzasadnieniu wyroku w sprawie SK 10/09, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że „zakwestionowany przepis w zakresie, w jakim (...) nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1, w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 Konstytucji (podkr. wł.)” [op. cit., s. 135].

Z uwagi na identyczne zakresy zaskarżonych przepisów w sprawie SK 10/09 i w sprawie skargi konstytucyjnej adwokat M. S oraz wskazanie w obu tych sprawach tych samych wzorców kontroli, ocena zgodności z Konstytucją art. 394¹ § 2 k.p.c. i art. 426 § 1 i 2 k.p.k. nie może być różna.

W obu tych sprawach sąd odwoławczy zadecydował bowiem o kosztach sądowych po raz pierwszy na podstawie przepisów, które nie dają podstaw do zaskarżenia tego rodzaju rozstrzygnięcia, gdy tymczasem konstytucyjny wymóg co najmniej dwuinstancyjnego postępowania sądowego odnosi się nie tylko do postępowania w jego głównym nurcie, które ma zakończyć się wydaniem orzeczenia co do istoty sprawy (w postępowaniu karnym będzie to orzeczenie o winie i o karze), ale do każdego postępowania (także postępowania incydentalnego), w którym rozstrzygane są kwestie dotyczące praw lub obowiązków danego podmiotu.

Reasumując, przepisy art. 426 § 1 i 2 k.p.k., w brzmieniu obowiązującym przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, w zakresie, w jakim nie dają podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, są niezgodne z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 Konstytucji.

Z tych względów, wnoszę jak na wstępie.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego
Robert Marnani
Zastępca Prokuratora Generalnego